

ТАРАКЛИЙСКИ ДЪРЖАВЕН УНИВЕРСИТЕТ „ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК”
РЕПУБЛИКА МОЛДОВА

Васил Кондов

**БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК
В РУСИЯ, СССР,
МОЛДОВА И УКРАИНА**

БИБЛИОГРАФИЯ

1829-2014

1 издание

ТАРАКЛИЯ 2016

Рецензенти:

проф. доктор на филологическите науки **Тодор Балкански**
доктор по филология **Румен Сребранов**

Научен редактор:

доцент, доктор **Мария Паслар**

Технически редактор:

Андрей Микулски

Компютърно набирание:

Георги Янков

НА ЛИЦЕВАТА СТРАНА НА КОРИЦАТА - СНИМКА НА ЮРИЙ ВЕНЕЛИН

Забележки, поправки и допълнения
да се изпращат на: kondov55@abv.bg
Ще Ви бъда много благодарен!

ПРЕДГОВОР

Повод да се събере тази библиография отделно, в едно тяло, е фактът, че вече са се натрупали достатъчно много публикации във времето, свързани с езика на българите от този обширен регион извън границите на България. От година на година те стават все повече и повече. И не е никак лесно на човек, занимаващ се с проблемите на българския език по тези земи, да се ориентира във вече съществуващата по темата литература.

За актуалността на подобна библиография вж. още статията на Игор Пушков «Актуальные вопросы развития национальной болгарской библиографии в Украине и Молдове»: Одеска българистика, бр. 3-4, 2005-2006, с. 45-48.

А като отправна точка за тази библиография вероятно трябва да се смята книгата на **Юрий Венелин** «Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критические изыскания» (Москва, 1829), включваща малка част (4. Язык и сродство), в която авторът категорично твърди (безусловно въз основа на впечатленията си и от българската реч в Бесарабия, в Кишинев, където прекарва известно време), че българският език се различава от всички други сродни езици – сръбски, «кroatски», словенски, руски и други. Именно тук той прави известното си впоследствие изказване: «Пусть иностранцы, по неведению ли, или по нерадению, мало о них заботятся, но тем непростительнее нам забыть болгар, из рук коих мы получили крещение, которые нас научили писать, читать, на коих природном языке совершается наше богослужение, на коих языке, большею частью, писали мы почти до времен Ломоносова, коих колыбель сопряжена неразрывными узами с колыбелью русско-го народа, и проч.»

Освен това Ю. Венелин написва и българска граматика, макар и останала неиздадена почти до наши дни... Тя видя бял свят едва през 1997 г. в Москва, а след няколко години и в София.

По-късно под въздействието на Ю. Венелин се възражда българското самосъзнание у **В. Априлов**, който по това време живее в Одеса и който в резултат на това става идеолог на българското просвещение, издавайки книгите: Българските книжници или на кое словенско племе собственно принадлежи кириловската азбука (Одеса, 1841), Денница ново-българского образования (Одеса, 1841), Допълнение към книгата: «Денница на новобългарското образование» (Одеса, 1842).

През 1844 г. в Москва е издаден «Български буквар» на **Г. Бусилин**. По-късно, през 1861 г., в гр. Болград, **П. Калянджи** също издава «Български буквар».

И така, Библиографията включва публикации, появили се до 2014 година включително, разпределени в четири части, както следва:

1. **Част първа** съдържа научни изследвания, текстове и бележки върху езика на българите от този регион, както и публикации, посветени на лингвисти родом оттук. Тази част е разделена на две подчасти: Основна литература и Допълнителна литература.
2. **Част втора** съдържа ономастични изследвания, бележки и извори. Обособяването на тази част се налага поради характера на ономастиката като лингвистична наука, тясно свързана с историята, географията и други науки. Освен това тази част от Библиографията също е разделена на две подчасти, съответно на: Основна литература и Допълнителни извори (които извори в повечето случаи са свързани с историята, културата, езика на българското население в съответното селище, регион, но съдържат и определена ономастична информация).
3. **Част трета** съдържа учебно-методическа литература и публикации, посветени на българската просвета (и преди всичко на обучението по български език) в региона. Тук са включени също така редица издания, посветени на българския правопис, правоговор, на българската езикова култура, както и редица двуезични речници със същата цел. Тя също съдържа две подчасти, подобно на част 1 и 2.
4. **Част четвърта** обединява публикации, посветени на въпроса за необходимостта от изучаване на българския език от българите в Молдова и Украйна.

Към 1, 2 и 3 част, както е отбелязано по-горе, има Допълнителна литература.

Всички части на библиографията имат отделна номерация и отделни заглавия.

Авторите Св. Курдова и Св. Топалова, както и Е. Зеленина и Е. Полтораднева, Л. Домусчи и Л. Бойкова са отбелязани съответно като Св. Курдова-(Топалова) и Е. Зеленина-(Полтораднева), Л. Бойкова-(Домусчи) поради факта, че са имена на едни и същи лица - автори.

Трябва да се отбележи също така, че:

- заглавието на книгата в известна степен е условно, тъй като в него не са отразени абсолютно всички държави, в исторически план съществували на тази територия, и в пределите на които са били публикувани материали или издавани книги, свързани с изследването и изучаването на българския език. Така например, след Кримската война Русия губи югозападната част на Бесарабия (град Болград с десетки, разположени в близост до него, села), която известно време, а по-точно до края на руско-турската война от 1877-1878 г., се намира в пределите на Молдовското княжество. Именно тогава е била създадена Болградската гимназия, в печатницата на която са били печатани учебници и друга литература, включително за

обучението по български език. Русия е име, което се идентифицира тук както с името на Руската империя, така и с името на съществуващата в момента Руска федерация;

- незначително количество публикации, посветени на българския език и намерили място в книгата, са направени в някои от бившите съветски републики, сега независими държави (вж. например: Карпов, В.А. Болгарский язык, БГУ, 1983; Минск, 2004; Барболова, З. Лингвокултурные контакты болгар и гагаузов в полиэтнической среде в Бессарабии. - В: Полилингвизм: язык – сознание – культура (под эгидой МАПРЯЛ), т. 2, Алматы, 2008, с. 93-101 и в: Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали, т. 10, Одеса, 2009, с. 551-557);

- разбира се, също така, че в никакъв случай тук не се претендира за изчерпателност, макар и да са положени доста усилия, за да се събере максимално дадената библиография.

Надявам се все пак този скромн труд (създаван в продължение на повече от четвърт век) да бъде полезен не само на студенти, преподаватели, докторанти и изследователи, но и на всички, които в една или друга степен се интересуват от проблемите около българския език в Русия, Молдова и Украйна.

Благодарен съм на много от колегите, които, след като получиха електронния вариант на изданието, не закъсняха с отзивите и предложенията си за него: на **д-р Н. Тодоров** (Стара Загора), **Г. Янков** и **д-р Я. Янкова** (Пловдив), **проф. А. Шабашов** (Одеса), **ст. пр. М. Сухинина** (Тараклия, ТДУ „Гр. Цамблак“), **доц. д-р Н. Кара** (Кишинев), **доц. д-р Св. Георгиева** (Одеса), **проф. Ив. Касибов** (София), **Ем. Миланов** (София), **д.х.и.н. Е. Квилинкова** (Кишинев), **д-р Д. Маринов** (Варна), **д-р Ив. Думиника** (Кишинев), **доц. д-р Е. Рацеева** (Кишинев), **преп. докторант Н. Гайдарджи** /Чадър-Лунга/, **д-р Г. Панайотов** /Кишинев-София/, дипломат, **д-р Гр. Григоров** /Благоевград-Букурещ/, **П. Чеботар** /Кишинев/, писател, езиковед, литературовед, фолклорист, **А. Ковалов** /Кишинев/, преподавател, научен сътрудник, **проф. д-р К. Цанков** /В. Търново/, **акад. д.и.н. М. Станчев** /Харков/, **д-р Е. Водинчар** /София/, **проф. д-р Ел. Стоянова** /Киев/, **проф. д-р В. Колесник** /Одеса/, **д.ф.н. А. Шапошников** (Перунко) /Москва/, **проф. д.ф.н. М. Парзулова** /Бургас/, както и на рецензентите **проф. д.ф.н. Т. Балкански** (с. Сарая, Пазарджишко) и **д-р Р. Сребранов** (Кресна, Санданско-Тараклия), а също така на научния редактор **доц. д-р М. Паслар**, техническия редактор **преп. докторант А. Микулский** и на **преп. Г. Янков**, осъществил основната част от компютърното набиране (вж. и самите отзиви в края на изданието).

От съставителя

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	3
Част I. Научни изследвания, текстове и бележки	9
Основна литература	9
Допълнителна литература	65
Част II. Ономастични изследвания, бележки и извори	97
Основна литература	97
Допълнителна литература	129
Част III. Учебно-методическа литература, изследвания и бележки относно българската езикова просвета в Русия, СССР, Молдова и Украйна	167
Основна литература	167
Допълнителна литература	205
Част IV. За българския език в Русия, СССР, Молдова и Украйна пуб- лицистично	219
Предварителни отзиви за книгата	237